

Bir Savaşı Anlatmak: Kralın ve Şairin Gözünden İnahta Savaşı

Seda ERKOÇ YENİ*

ÖZ

Papa V. Pius önderliğinde birleşmiş olan İspanyol ve Venedik kuvvetlerinin 1571 yılında, Osmanlı İmparatorluğu karşısında İnahta Savaşı'nda kazandıkları zafer, Hristiyan dünyasında büyük bir şaşkınlık ve coşku yaratmış; Avrupalı güçlerin bir araya geldiklerinde Osmanlılar karşısında ne derece etkin olabileceklerini gösteren bir başarı öyküsü olarak pek çok edebî eserlerde işlenmiştir. I. James'in 1591'de yayımlanan "The Lepanto" şiiri ve Richard Knolles'un 1603 tarihli *General History of the Turks* eseri, erken modern dönem İngiltere'sinde İnahta Savaşı'nı ele alan ve yazıldıkları dönemde geniş kitlelere ulaşmış iki metindir. İngiliz kralı I. James'in ve Richard Knolles'un İnahta Savaşı anlatılarına ve bu anlatılarda üretilen öteki imgesine odaklanan bu makale, erken modern dönem İngiltere'sinde üretilmiş belli metinlerde ortaya çıkan görece olumlu Türk imgesinin dönemin tüm eserleri için genellenemeyeceği görüşünü savunmaktadır. Aynı askerî mücadeleyi anlatmaları sebebiyle seçilmiş bu iki eserin yakın okuması, erken modern dönemde öteki kavramının Doğu-Batı/Müslüman-Hristiyan/İngiliz - Osmanlı ikili karşıtlıkları yerine İngiliz - Osmanlı - İspanyol/Protestan - Müslüman - Katolik üçgeni ve bu üçgenin ortaya çıkardığı karmaşık imgeler ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. 16. yüzyılda İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yaşanan ekonomik gelişmelerle birlikte Osmanlı toplumu İngiliz düşünce dünyasında önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Kraliçe I. Elizabeth'in Osmanlı İmparatorluğu ile ticari anlaşmalar yapma yolundaki adımları, Osmanlıların erken modern dönem İngiltere zihin dünyasında birbirinden oldukça farklı ve hatta birbiriyle çelişen imgelerle yer etmesine sebep olur. Bir yandan tüm Hristiyan dünyasının düşmanı olarak görülen Osmanlılar öte yandan Katolik dünyadan dışlanmış ve yeni ortaklar arayışına girmiş İngiltere'nin destekçisi rolünü üstlenmiştir.

47

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/Türkiye.
E-posta: seda.erkoc@asbu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-4325-1661
DOI: 10.32704/erdem.2024.86.047
Makale Gönderim Tarihi: 18.10.2023 - Makale Kabul Tarihi: 14.12.2023 (Araştırma Mk.)

Bu durum, dönemin edebî metinlerinde de Osmanlı imgesinin çeşitleneceği anlamına gelir. Dahası, bu dönem metinlerinde Osmanlı imgesi sadece İngiliz/Batılı/Hristiyan – Osmanlı/Doğulu/Müslüman ikili karşıtlığı ekseninde kurulmamıştır. Erken modern dönem İngiltere’indeki Osmanlı imgesini Doğulu-Batılı ikili karşıtlığı yerine İngiliz /Protestan – Avrupa /Katolik – Osmanlı /Müslüman üçgeninde okumak, metinlerdeki imgelerin daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. İngiliz kralı I. James’in ve Richard Knolles’un İnahta Savaşı anlatılarının yakın okuması bu metinlerde Türklerin ve İspanyolların resmedilişine bu açıdan yaklaşmaktadır. I. James’in şiirinin ikinci basımında yaptığı değişikliklerle bir Katolik zaferini övdüğü türünden eleştirilere cevap vermeye çalışması ve Knolles’un eserinde bir yandan “Doğulu öteki”nin zulmünü detaylandırırken kendisi için Batılı öteki olan İspanya’yı ve Katolik dünyasını övmekten itinayla uzak durması, erken modern dönem İngiltere’inde Batı/Hristiyan algısının da homojen, yekpare olmadığının göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: İnahta Savaşı, Richard Knolles, James I, erken modern dönem İngiliz yazını, Osmanlı/Müslüman öteki.

Narrating a War: The Battle of Lepanto from the Perspective of the King and the Poet

ABSTRACT

The victory achieved by the combined forces of Spain and Venice under the leadership of Pope V. Pius in the Battle of Lepanto in 1571 against the Ottoman Empire resulted in great excitement in the Christian world. It served as a success story, demonstrating how effective European powers could be when they united against the Ottomans. King James's epic poem "The Lepanto" (1591) and Richard Knolles' famous history book *General History of the Turks* (1603) are two widely known early modern texts that address the events of this battle. Presenting a close reading of these two works and the image of "the other" they produce, this article argues that the relatively positive image of the Turkish other that emerged in certain texts produced in early modern England cannot be generalized to all works of the period.

With the economic developments that took place between England and the Ottoman Empire in the sixteenth century, Ottoman society began to occupy a significant place in the English intellectual world. Queen Elizabeth I's steps toward making commercial agreements with the Ottoman Empire led to the emergence of various and sometimes contradictory images of the Ottomans in the early modern English mindset. On one hand, the Ottomans were perceived as the enemy of the entire Christian world, while on the other hand, they assumed the role of supporters of England, which had been excluded from the Catholic world and was seeking new partners. This situation implies a diversification of the Ottoman image in texts of the period. Moreover, the Ottoman image in texts of this period was not solely based on the English/Western/Christian - Ottoman/Eastern/Muslim binary opposition. Reading the Ottoman image in early modern England within the English/Protestant - European/Catholic - Ottoman/Muslim triangle instead of the traditional East-West binary allows for a more accurate understanding of the images in the texts. The close reading of King James I's poem and Richard Knolles' work on the Battle of Lepanto approaches the depiction of Turks and Spanish in these texts from this perspective. James I's attempt to respond to criticisms after the publication of his poem, which accuses him of praising a Catholic victory, and Knolles' meticulous avoidance of praising Spain and the Catholic world in his work indicate that the Western/Christian perception in early modern England was not homogeneous or unified.

Keywords: The Battle of Lepanto, Richard Knolles, James I, early modern English texts, the Ottoman/Muslim other.

Giriş

1571 yılında, Papa V. Pius önderliğinde birleşmiş olan İspanyol ve Venedik kuvvetleri ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen İnaabahtı Savaşı, destansı bir öykünün tüm iniş çıkışlarını barındırır. 16. yüzyılda, Akdeniz'in büyük güçleri arasında yaşanan bu savaş sonucunda Don Juan liderliğindeki Katolik güçlerin Osmanlı İmparatorluğuna karşı kazandığı zafer, Hristiyan dünyasında büyük bir şaşkınlık ve coşku yaratmış ve Don Juan'ı ideal bir Haçlı lideri olarak tarihe geçirmiştir. Bu savaşın stratejik açıdan Katolik dünyası için devrim niteliği taşımadığı bir gerçektir. Ancak yine de bu zafer, Hristiyanların bir araya geldiklerinde Osmanlılar karşısında ne derece etkin olabileceklerini gösteren bir başarı öyküsü olarak uzun yıllar boyunca edebî eserlerde işlenmiştir.¹

16. yüzyılda, İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yaşanan ekonomik gelişmeler, Akdeniz dünyasını ve bu bölgenin en önemli aktörü olan Osmanlı İmparatorluğunu, İngiliz düşünce dünyasında önemli bir konuma taşır (Burton 2005: 22). Osmanlı İmparatorluğu ile öncelikle ticari anlaşmalar yoluyla temas kuran İngilizler bu uzak coğrafyanın insanları ve kültürü hakkında büyük bir merak geliştirdiler. Osmanlılar, sadece egzotik bir öteki olarak değil; bir taraftan uzun yıllardır düşman kabul edilen bir güç, öte yandan da İngiliz topraklarına refah ve zenginlik getiren bir ticaret ortağı olarak ilgi görmeye başlar. Dolayısıyla, 16. yüzyıl boyunca İngiliz gazetelerinde en fazla yer verilen konulardan biri Osmanlılar oldu (Artemel 1995: 189).

Osmanlıların erken modern dönem İngiltere zihin dünyasında birbirinden oldukça farklı hatta birbiriyle çelişen imgelerle yer etmiş olması, dönemin edebî metinlerinde de bu türlü çelişkili yansımalarla karşılaşacağımız anlamına gelir. Dahası, bu dönem metinlerinde Osmanlı imgesi sadece İngiliz/Batılı/Hristiyan-Osmanlı/Doğulu/Müslüman ikili karşıtlığı ekseninde kurulmamıştır. Said'in 18. yüzyıl için kurduğu kendi-öteki/Doğu-Batı dünyaları şeklindeki ikili karşıtlık teorisi erken modern dünyanın çok

¹ Avrupa'da İnaabahtı Savaşı'nı konu alan eserlerin bir listesini sunmak bu makalenin boyutlarını aşacaktır. Fakat bir başlangıç noktası olarak şu eserler incelenebilir: Naz Defne Kut "From Representation to Imagination: The Battle of Lepanto in European Painting." *Turkish Journal of History*, no. 76 (Oct. 2023): 223-259; Christina Strunck "The Barbarous and the Noble Enemy: Pictorial Representations of the Battle of Lepanto", *The Turk and Islam in the Western Eye, 1450-1750: Visual Imagery Before Orientalism*, ed. James G. Harper, Ashgate, Burlington, 2011, s. 217-240; Franco Llopis, Borja and Laura Stagno. *Lepanto and Beyond: Images of Religious Alterity from Genoa and the Christian Mediterranean*. Leuven University Press, 2021; Timothy Oliniski *The Battle of Lepanto: The Image of the Turk in Renaissance Neo-Latin Poetry*. Queen's University Dissertations Publishing, 2022.

yönlü ideolojilerini karşılamakta yetersiz kalır (Çırakman 2002: 13-34). Erken modern dönem İngiltere’indeki Osmanlı imgesini Doğulu-Batılı ikili karşıtlığı yerine İngiliz/Protestan-Avrupa/Katolik -Osmanlı/Müslüman üçgeninde okumak metinlerdeki imgelerin daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu üçlü ilişki ağı, örneğin bir taraftan I. Elizabeth ile III. Murad arasındaki mektuplaşmada oldukça olumlu bir siyasi söylem mevcutken diğer taraftan Richard Knolles’un Osmanlı tarihi hakkındaki eserinde tamamen olumsuz bir Osmanlı imgesi olarak karşımıza çıkar (Borton 2000: 127-32).

İnahta Savaşı’nı anlatan ve yazıldıkları dönemin kriterlerine göre oldukça geniş kitlelere ulaşmış olan iki ana metne odaklanan bu makale, öncelikle erken modern dönem İngiltere’inde yazılmış belli metinlerde ortaya çıkan görece olumlu Türk imgesinin dönemin tüm eserleri için genellenemeyeceğini savunmaktadır. Kral I. James’in² 1591’de yayınlanan “The Lepanto” [İnahta] şiiri ve Richard Knolles’un 1603 tarihli *General History of the Turks* [Türklerin Genel Tarihi] adlı eserindeki İnahta Savaşı anlatısı, ürettikleri Protestan/Katolik/Müslüman, İngiliz/İspanyol/Türk imgeleriyle erken modern dönem İngiliz metinlerinde karşılaşılan öteki imgelerinin karmaşık doğasını ortaya koymaktadır. Aynı askerî mücadeleyi anlatmaları nedeniyle incelenmek üzere seçilmiş her iki eser de yukarıda bahsedilen İngiliz-Türk-İspanyol üçgeni ve bu üçgenin ortaya çıkardığı karmaşık imgeler açısından zengin içeriğe sahiptir.

Bu makale, erken modern dönemde İngiltere’de üretilen eserlerde Osmanlı imgesinin çeşitlendiğini yadsımamakla birlikte, ele aldığı metinlerde Osmanlı imgesinin diğer ötekiler ve günlük iç politika stratejileri ışığında şekillendiğini, bu sebeple de değişen koşullara göre yeniden üretildiğini savunmaktadır. Okura sunulan öteki imgesi tamamen yazarın inisiyatifindedir ve politik ajandaya göre şekillendirilebilecek bir araçtır. Erken modern dönem İngiltere’sinin hem dinî hem politik anlamda çalkantılı dünyası, kemikleşmiş imgeler yaratılmasına izin vermemekte ve öteki kurgusu taraf değiştiren aktörlere ve güncel politik duruşlara göre yeniden üretilebilmektedir. Kral I. James, farklı baskılarda şiirindeki İspanyol imgesini değişen politik çıkarlarına göre yenilerken; Knolles, anlatısında çizdiği olumsuz İspanyol imgesiyle kendisi için tek ötekinin Osmanlılar olmadığını ortaya koyar. Kral I. James’in şiiri ve tarihçi Richard Knolles’un İnahta anlatısı, içerdikleri

² James Charles Stuart (1566- 1625). 24 Temmuz 1567’de İskoç kralı olarak VI. James ve 24 Mart 1603’de İngiliz kralı olarak I. James unvanını aldı.

imgeleri günlük iç politika stratejilerine göre şekillendirmiş dolayısıyla dönemin yaygın Osmanlı imgesini karmaşıklaştırmıştır.

1591 yılında, *His Maiesties Poeticall Exercises at Vacant Houres* adlı eserin bir parçası olarak yayımlanan “The Lepanto” şiiri, Kral I. James’in erken dönem eserleri arasında en bilinenlerdendir.³ Bu eser 1591’de ayrı baskı olarak Edinburgh’ta⁴ ve 1603’de koleksiyonun tümüyle birlikte Londra’da yeniden basılmış; 1591’de Fransızcaya, 1593’te Hollandacaya ve 1604’de Latinceye çevrilerek I. James’in himayesinde yeniden yayımlanmıştır (Rickard 2004:1). Bu tekrar baskılar ve çeviriler, esere yazarı tarafından atfedilen büyük önemin işaretidir (Herman 2002: 61). Erken modern dönemde, birçok hükümdar şiirler veya inceleme eserleri yazmış olsa da eserlerinin el yazmalarıyla değil görece yeni bir teknoloji olan baskı makineleri aracılığıyla çoğaltılmasına izin veren ilk kral I. James’dir (Stilma 2017: 86). Alınıp satılan bir meta olarak görülen ve ticaretle ilişkilendirildiği için bir kralın statüsüne uygun bulunmayan basılı kitap, eserinin hızla yaygınlaşmasını ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamayı isteyen I. James açısından avantajlıdır.

Söz konusu eserin 1603 yılındaki yeni basımı, I. James’in İngiltere tahtına oturmasıyla eş zamanlıdır ve James’in İngiltere’deki yönetimini ve edebî yeteneklerini tanıtmak amacı taşıyan bir çaba olarak yorumlanmıştır (Perry 1997: 16; Sharpe 1994: 127-8). James, İskoçya tahtından sonra İngiliz tahtını Elizabeth’ten devralmış ve bu eserin yayınlanmasıyla birlikte İngiliz edebiyat dünyasına etkileyici bir giriş yapmıştır. Ancak bir hükümdarın edebî eserleriyle dikkat çekmesi, her zaman için riskli bir girişimdir. Edebî eserler, kişisel propaganda için kullanışlı birer araç olabilirken olumsuz eleştirilere karşı savunmasız kalmayı da beraberinde getirir. Çünkü okurları, eserleri kendi bakış açılarına göre çeşitli biçimlerde yorumlayabilir ve yöneticinin politik duruşu ve inançlarına dair sonuçlara ulaşabilir. İngiltere kralı I. James, İnaabı hakkında şiiri ile bu çelişkiyi doğrudan tecrübe etmiştir.

³ *His Maiesties Lepanto, or heroicall song being part of his poeticall exercises at vacant houres.* James I, King of England, 1566-1625. Imprinted at London: By Simon Stafford, and Henry Hooke, 1603.

⁴ Şiirin yazılış tarihi üzerine ayrıntılı bilgi için: James Craigie (ed.), “The Poems of James VI of Scotland” (Edinburgh, 1955), cilt 1, s. xlvii–xlvi. Ayrıca Peter C. Herman, “Best of Poets, Best of Kings: King James VI and I and the Scene of Monarchic Verse” adlı makalesinde şiirin yazılış tarihi olarak 1585 yılını belirler. (2002: 77).

Bu çalışmanın odaklandığı diğer eser ise Richard Knolles'un *General History of the Turks* adlı tarih kitabıdır.⁵ Bu eser yine James'in tahta geçtiği 1603 yılında yayımlanmıştır. Bin iki yüz sayfadan oluşan eser, İngiltere'de yazılmış ilk Türk tarihi kitabıdır ve konusunu büyük bir titizlikle ve detaycılıkla inceler. Kısa süre içinde klasikleşen kitap, bir bütün olarak altı kez basılmış ve alanında bir başvuru kitabı olarak kabul görmüştür (McJannet 2006: 118).

Bahsedilen bu iki eseri birbiriyle ilişkilendiren ve aslında Türk ve İspanyol ötekini resmedilmesi konusunda önemli kılan temel unsur Knolles'un eserinin giriş kısmında I. James'in şiirine verdiği referanstır. Knolles'un kitabı I. James'e ithaf edilmiş ve onun himayesine sunulmuş bir eserdir. Knolles, giriş bölümünde bu eserin yazılış amacını, Hristiyanların dünyayı kasıp kavuran Türk zulmüne karşı ortak bir mücadele yürütmesi gerekliliği olarak açıklar. Bu durumda, eserin tahta yeni geçmiş krala ithaf edilmesi doğaldır çünkü Knolles'a göre Türk zulmü ancak I. James'in de aralarında olduğu Hristiyan prenslerin bir araya gelebilmesi ve kâfirlere karşı etkin bir mücadele yürütmesiyle ortadan kaldırılabilir.⁶ I. James'in Türk'e karşı kazanılan bir zaferin hikâyesi olarak andığı şiirine referans vererek Knolles, aslında kralın da benzer düşünceler içerisinde olduğu, Hristiyan birliği fikrini desteklediği gerçeğini hatırlatmaktadır.⁷

“The Lepanto” şiiri kimi övüyor?

I. James'in şiiri, savaşa katılan tarafların tanıtımı ile başlar. İnahta Savaşı zorlu ve kanlı mücadeleler içeren ve “vaftiz edilmişlerle sünnet edilmişler arasında” yaşanmış bir savaştır.⁸ Bir destana yakışacak şekilde, İnahta Savaşı'nın sebebi İsa ile şeytan arasında geçen bir konuşma ile açıklanır.

⁵ *The generall historie of the Turkes from the first beginning of that nation to the rising of the Ottoman familie.* by Richard Knolles London: Printed by Adam Islip, 1603.

⁶ Bu makalede kullanılan her iki metinden yapılan alıntıların çevirileri yazar tarafından yapılmıştır. Kral James'in şiirinden yapılan tüm alıntılar bkz. <http://name.umd.umich.edu/A04258.0001.001> Eserde sayfa numarası bulunmamaktadır.

“Besides that, the matter and argument of this Historie and such like (so much concerning the state and good of the Christian commonweale in generall, neuer by any so much impugned or endangered, as by these the naturall & capitall enemies therof) of right vnto none so properly belongeth, as vnto your most excellent Maiestie, with the rest of the Christian princes, sitting at the helme of your Estates; who onely by your vnited forces (the barbarous enemies greatest terrour) are able to giue remedie thereunto ...”

⁷ “... for that your Maiestie hath not disdained in your *Lepanto, or Heroicall Song*, vvith your learned Muse to adorne and set forth the greatest and most glorious victorie that euer was by any the Christian confederat princes obtained against these the Ottoman Kings or Emperors.”

⁸ “Which fought was in Lepantoes gulfe, / Betwixt the baptiz'd race, / And circumcised Turband Turkes / Rencountring in that place.”

İsa, İstanbul'dan dönen şeytanı Türklerin aklını Hristiyanlara karşı fikirlerle doldurmakla suçlar. Şeytan Tanrı'nın tüm kullarının inançsız olduğunu, bu yüzden onları kendi emellerine kolayca alet edebildiğini söyler. Bu noktada Tanrı araya girer ve oğlu İsa'nın adını yüceltenlerin Türklerin zulmü altında kalmasına daha fazla müsaade etmeyeceğini açıklar.⁹

Bu duygusal başlangıç oldukça çarpıcıdır. Şiirin başından itibaren I. James yaşananları bir Hristiyan-Müslüman mücadelesi olarak resmetmeyi seçer. Tabii aslında iki karşıt grup gibi görünen devletlerin (İngiliz/İspanyol ve Osmanlı devletleri) yoğun ticari ilişkiler yürüttüğü, sıklıkla birbirlerine karşı farklı kutuplar oluşturduğu ve saf değiştirdiği I. James'in de bildiği bir gerçektir. Bu bölümde İsa'nın ağzından dile getirilen "benim adımları yüceltenler" içinde bir ayırım yapılmaması, Hristiyanlık dünyasının tümüne seslenilmesi özellikle dikkat çekicidir. I. James, şiir boyunca savaşa katılan Avrupa güçlerini Katolik-Protestan ayrımı yapmaksızın bir "Hristiyanlar" grubu olarak tanımlar. Bu fikir Tanrı'nın İsa'ya cevabında kullanılan "tüm Hristiyanlar oğluma hizmet eder" sözüyle de tekrarlanır.¹⁰ Bu destansı açılış, I. James'in Türklerle ilgili negatif görüşleri tekrar etmesine de imkân verir.

I. James'in Hristiyan birliğinin kuruluşunu açıklayışı da ilgi çekicidir. Tanrı, Cebrail'den Venediklilerin aklına Türklerden intikam alınması gerektiği fikrini yerleştirmesini ister. Cebrail de İtalya'da şehir şehir dolaşarak bu fikri yayar.¹¹ Hristiyan güçlerin bizzat Tanrı'nın isteği doğrultusunda birleşmiş olduklarına dair bu açıklama, mezhep ayrılıklarından uzaklaşmış kapsayıcı Hristiyanlık anlayışını vurgularken I. James'in bu birliğin yapabileceklerine dair büyük beklentisini de yansıtır.

Sıra savaşa geldiğinde, savaşın ana karakteri Don Juan tanıtılır. Şiir boyunca I. James başkahramanın dinine ya da milliyetine dair herhangi negatif bir yorumda bulunmaz. Don Juan "büyük general" olarak tanıtılır ve Hristiyan ordusunu yönetebilecek, hem göze hem kalbe hitap eden ideal bir Hristiyan asker olarak resmedilir. Hatta bu noktada I. James, Don Juan'ın milliyetini

⁹ "Then in this maner Christ accus'de / The sower of discord: / I know, thou from that Citie comest, / Constantinople great, / Where thou hast by thy malice made / The faythlesse Turkes to freat: / Thou hast inflamde their maddest mindes / With raging fire of wraith, / Against them all that doe professe / My Name with feruent fayth."; "All Christians serue my sonne, though not / Aright in euery thing. / No more shall now these Christians be / With Infidels opprest."

¹⁰ James şiiri boyunca savaşın taraflarınan bahsederken on altı kez "Hristiyanlar" adlandırmasını kullanmıştır.

¹¹ "O thou Archangel true, / Whome I haue oft in message sent / To Realmes and Townes anew. / Go quickly hence to Venice Towne, / And put into their mindes, / To take reuenge of wrongs the Turkes / Haue done in sundry kindes."

de açıkça zikreder.¹² Savaşa dair uzun kanlı sahnelerin ardından, I. James'in şiiri çarpıcı bir sahne ile biter. Makedonyalı bir askerın büyük bir şerefe nail olarak Ali Paşa'nın kafasını kesmesi ve askerlerin Türklerin moralini bozmak için kesik başı bir mızrağın ucuna takarak sergilemesi, tüm detaylarıyla anlatılır.¹³ "The Lepanto" şiiri Malta şövalyelerinin çabalarını ve desteklerini öven bir bölümle sonlanır.

Şiir ilk yayınlandığında hâlihazırda İskoç kralı olan James'in, tüm dünyanın Katolikliğin kılıcı olarak tanıdığı ve Protestan İngiltere yönetimine karşı her alanda mücadele yürüten İskoç asillerinin daimî destekçisi olmasıyla bilinen İspanya'nın zaferini ve açıkça İspanyol olduğu belirtilen bir başkahramanı öven böylesi bir eser hazırlamış olması manidardır. İnahta Savaşı, bir Katolik ve İspanyol başarısıdır (Stilma 2006: 10). Genel olarak Protestanların ve özel olarak da İngiltere'nin yer aldığı bir savaş değildir. Dolayısıyla James bu şiirinde, kısa bir süre sonra yönetmeye talip olacağı ülkeyi Katolik birliğinin dışına iten, Kraliçe I. Elizabeth'in aforoz edilmesine ve tüm siyasi-ekonomik ilişkilerinde yalnız bırakılmasına önyak olan İspanya'nın mücadelesini ve başarısını övmektedir. Bu durumda, hâlihazırda İskoçya'yı yöneten ve eserinin yayınlanmasından yaklaşık on beş sene sonra İngiltere kralı unvanıyla iki ülkeyi birleştirecek olan James'in bu şiiri yazmasının ve yaymasının amacı üzerinde durmak gerekir.

James, "The Lepanto" şiirini kendisinden sonra tahta kimin geçeceği konusunda bir türlü karar veremeyen I. Elizabeth'i köşeye sıkıştırma stratejisi olarak ülkedeki Katolik ve Protestan fraksiyonlardan kendisine destek aradığı bir süreçte yazmıştır (Wormald 1983: 189). İskoçya'nın başındayken özellikle Katoliklerin desteğini almaya çalışan James için "The Lepanto" şiirinin ciddi bir başarı sağladığını söylemek, yanlış olmaz. Katolik düklerin James'e destek mektupları ve James'in olumlu yanıtlarının ardından, İspanya Kralı II. Philip dahi James'in Katolik inancına bağlılığını açıklamasına az zaman kaldığını düşünmeye başlamıştır (Herman 2002:81). James'in İngiltere tahtı için en güçlü adaylardan biri olduğu fakat I. Elizabeth'in varisi konusunda herhangi bir açıklama yapmayı ertelediği bu yıllar boyunca James'in papalıkla da yakın ilişkiler yürüttüğü sır değildir (Schneider 2015: 119; Warner 1905). "The Lepanto", bir yandan Kraliçe I. Elizabeth ve ülke yönetiminde etkin Protestan gruplarla arasını bozmamaya

¹² "The Spaniol Prince exhorting thus / With glad and smiling cheare, / With sugred words and gesture good, / So pleas'd both eye and eare, / That euerie man cryed victorie."

¹³ "A Macedonian Souldier then, / Great honour for to win, / Before the rest in earnest hope, / To Basha bold did rin, / And with a Cutlace sharpe and fine, / Did whip me off his head, / Who lackt not his reward of him / That did the Nauy lead: / The Generall syne caus'd fixe the head / Vpon his Galley Mast."

dikkat ederken bir yandan da Katolik dünyanın politik desteğini garantiye almaya çalışan James'in izlediği ikili politikanın açık bir göstergesidir.

Şiirin 1603'deki basımına kadar geçen sürede, hem iç hem de dış politikada James için pek çok şey değişmiştir. James, annesi Mart Stuart'ın [Mary, Queen of Scots] idamının ardından Kraliçe I. Elizabeth ile bir anlaşma imzalamış, Protestan Danimarka prensesi Anne [Anne of Denmark] ile 1589 yılında evlenmiş ve ünlü Cizvit James Gordon ile açıktan yürüttüğü tartışma ile Katolik karşıtı görüşlerini pekiştirmiştir. Bu dönemde İskoçya'nın kuzeyindeki Katolik lordlara karşı kraliçe Elizabeth güdümünde yürüttüğü mücadele de iyiden iyiye belirginleşmiştir (Herman 2002: 81). Kısacası, 1590'ların ortalarına gelindiğinde İskoç kralı James İngiltere tahtına doğru ilerleyen politik geleceğinin Katolik dünyasının değil Protestan dünyasının desteğiyle kurulacağına karar vermiş ve stratejilerini bu kararına göre yenilemiştir. Tabii James'in 1590'lardan sonra daha belirgin şekilde ortaya koyduğu politik manevraları, daha önceden yayınladığı ve bir Katolik zaferini öven "The Lepanto" şiiri ile çelişmektedir. Özellikle İngiltere tahtına geçtiği 1603'den sonra asıl mesele, kendini Protestanlığı yüceltmeye adanmış bir kralın Katolik bir başkahramanı övdüğü ve tüm dünyanın bir Katolik zaferi olarak kutladığı bir savaşı ölümsüzleştirdiği şiiri neden yazdığını hem politik hem entelektüel çevrelere anlatmaktır.

56

Bunu açıklamak için James, hem şiirde birtakım değişiklikler yapar hem de şiirin son baskısına bir "Giriş" ekler. Bu kısımda şair, öncelikle şiirin daha önce uygun bir giriş hazırlanmadan basılıp yayılması sebebiyle tamamen yanlış yorumlandığını, şimdi bu bölümle gerekli açıklamayı yaparak tüm yanlış anlamaları ortadan kaldıracığını söyler. Bu şiirin amacının bir İspanyol/Katolik zaferini övmek olmadığını ve sözlerinin kötü niyetlilerce çarpıtıldığını ya da yanlış anlaşıldığını vurgular. Şimdi bizzat yazarı tarafından açıklandığında daha doğru anlaşılacağını umduğunu not eder.¹⁴

Kral I. James, şiirinin 1603 baskısına bir giriş bölümü eklemenin yetersiz kalacağını düşünmüş olmalı ki metnin içinde de birtakım değişiklikler yapar. Şiirde başkahraman olarak öne çıkan Don Juan'ın milliyetine dair vurgu kaldırılmış ve İspanyolları övdüğü düşünülebilecek bölümler kısaltılmıştır. I. James giriş kısmında, Don Juan'ı ismen anmadığını ya da birtakım özelliklerine atıf yaparak çağrıştırmaya çalışmadığını, aslında şiirinde ondan hiç bahsetmediğini, bunun tamamen bir yanlış anlama olduğunu dile

¹⁴ "It falls out often, that the effects of mens actions comes cleane contrary to the inltent of the Authour. The same find I by experiēce (beloued Reader) in my Poeme of Lepanto: ... it hath for lack of a Preface, bene in some things misconstrued by sunldry ... the lack thereof hath made it the more displeasāt to some, through their mistaking a part of the meaning thereof."

getirir.¹⁵ Tüm bu açıklamaların ikna edici olmayacağı ihtimaline karşı da bu bölümde yalnızca şair olarak değil aynı zamanda İngiltere kralı sıfatıyla da konuşur. Sıradan, para için yazan bir şair gibi herhangi bir insanı övecek bir şiir yazmış olmanın İngiltere kralına yakıştırılamayacağını ifade ederek bu yanlış anlaşılmanın düzeltilmesi gerektiğini okurlarına bildirir.¹⁶

Richard Knolles'un İnahta anlatısında kim daha öteki?

Richard Knolles'un ünlü Osmanlı tarihinin içerdiği pek çok savaş anlatısı içinde İnahta Savaşı, yazarın erişebildiği kaynakların zenginliği ve olayın tarihsel önemi sebebiyle en detaylı aktarılanlardan biridir. Knolles'un savaşın sebeplerine dair açıklamaları James'in alegorik kurgusuna göre çok daha gerçekçidir. II. Selim Venediklilerin Kıbrıs'tan çıkmasını ister çünkü Akdeniz ticaretinde tek hâkim güç olmayı amaçlamaktadır. Öte yandan Knolles'a göre Osmanlıların "uzun süren barış dönemlerinden" pek hoşlanmamaları ve II. Selim'in "tahta geçişlerinin ardından Hristiyanlara karşı bir şey yapmış olan" tüm ataları gibi davranması gerektiğini düşünmesi, savaşın tetikleyici sebepleri arasındadır.¹⁷ James gibi Türkleri şeytanla ilişkilendirmese de Knolles da bu referansla Müslüman-Hristiyan çatışmasının tarihine bir gönderme yapmış ve İnahta Savaşı'nı bu uzun mücadelede önemli bir noktaya yerleştirmiştir.

Venedik, güçlü düşmanı II. Selim karşısında Hristiyan dünyasından yardım ister, İspanya kralı II Philip ve Papa'dan destek sözü alır. Anlatının bu noktasında yazarın ortak düşman karşısında zor durumda kalan Venediklilere yardım sözü veren taraflar veya eserinin yazılış amacı olarak ifade ettiği Osmanlılara karşı güç birliği yapmanın önemi hakkında olumlu bir şeyler söylemesini bekleriz fakat Knolles, İspanya'nın işin içinde olduğu bu süreci övmez. Bunun yerine, bu tür ortaklıkların yürütülmesinin zorluklarından bahsetmeyi, Venediklilerin bu tür ortaklıklara güvenmediğini, zarara uğramak ya da kandırılmak korkusuyla sürekli tetikte olduklarını ve bu tavrın da kendi aralarında kurdukları en güçlü ortaklıkları bile dağıttığını

¹⁵ "I name not Don-Iohn, neither literally nor any wayes by description, which I behoued to haue done, if I had penned the whole Poeme in his praise ..."

¹⁶ "And for that I know the special thing misliked in it, is, that I should seeme far contrary to my degree & Religion, like a mer|cenarie Poet, to pen a worke, ex professo, in praise of a forraine Papist hastard; I will, by setting downe the nature and order of the Poeme, resclue the ignorant of their error, and make the other sort inexcusable of their captiousnes."

¹⁷ Knolles'un eserinden alıntılar için bknz. <http://name.umdl.umich.edu/A04911.0001.001>
"Selymus now at peace with all the world (a thing of the Turkes not much desired) ... But that which moued him most of all, was the glorie of such a conquest, which as his flatterers bare him in hand, might make him equall with any his predecessours; who in the beginning of their raigne, had vsually done or attempted some no|table thing against the Christians." s. 838-9.

vurgulamayı tercih eder.¹⁸ Knolles'un İnahta Savaşı anlatısının ilk kısmı hem İspanya'ya hem de kurulan birliğe dair negatif bir notla, savaşın önemli bir muharebesinin İspanyol desteğinin gecikmesi sonucunda kaybedildiğinin açıklanmasıyla biter.¹⁹ Knolles'a göre İspanyolların gecikmesinin sebebi, tüm tarafların savaşa katılacağından ve kendilerinin büyük bir kayıp yaşamayacağından emin olmak istemeleridir.

Bu noktada Knolles anlatımını böler ve kurulan Haçlı birliğinin detaylarına, özellikle de İspanyolların katılımına dair bilgiler verir. Knolles'a göre Venediklilerle İspanyollar arasında baştan beri bir anlaşmazlık vardır. Kralları tarafından görevlendirilip herkesin iyiliği için savaşması emredilmiş olan generaller, sanki kendi çıkarlarını korumak adına bir araya gelmiş gibi, uzun uzun konuşup tartışır ve detaylarla zaman kaybederler.²⁰ Knolles'a göre bir zamanlar Türklerle doğrudan ve kendi toprakları üzerinde çarpışmak zorunda kalmış İspanyollar, şimdi savaş kendi topraklarından çok uzaklarda gerçekleştiği için rahat davranmakta ve hatta bu durumdan mutlu olmaktadır.²¹ Bu söylemleriyle Knolles, savaşın ana mücadelelerini

¹⁸ "In the meane time the Senatours sitting oftentimes in counsell, were deuided in opinions concerning the chiefe matter they consulted vpon: some there were, that thought it not good to wage warre against such an inuincible enemie ... To put their trust in their confederates (they said) was but to deceiue themselues: they should remember how often euen small causes of false suspiation, or hope of profit, or feare of harme, had vtterly frustra|ted and broken in sunder the most solemne capitulations of the strongest leagues: how often destruction had come thence from whence aid was to haue bene hoped for, they needed not to seeke farther for examples than from their owne domesticall affaires." s. 840.

¹⁹ "The Venetians, as they whom the matter most concerned, had in good time put their fleet to sea; but knowing themselues too weake to encounter the Turks, they lay still vpon the coast of Dalmatia, about ladera, expecting the comming of the Spanish admirrall with his gallies. Two moneths (wherein much might haue been done) were now past in this expedition, and yet no newes of his comming: so that what the speed and industrie of the Venetians had well prepared, was by the delay and lingering of the Spaniard, marred. ... Neuerthelesse, the Admirall sorie and wearie to see the spoile of the Venetian territorie, and moued with the distresse of the besieged in Nicosia, rather than for any hope he had with that strength to doe any good against the Turkes fleet, departed from Corcyra towards Crete ... " s. 848-9.

²⁰ "But these graue men, sent from so great princes about so great a matter (as well there could not be a greater) were no sooner met together and set in consultation, but that forthwith they began to jarre about the capitulations of the league. Necessa|rie it was thought, that a league should be agreed vpon against so puissant and dangerous an enemie, but to find the way how the same might be concluded to the contentment of all parties, seemed a matter almost impossible. Oftentimes these commissioners sat, but the oftener the farther off: if one difficultie were by the discretion of some appeased, in stead thereof at the next meeting arise three others." s. 856

²¹ "For the Spaniard, who in former time was glad to keepe the frontiers of his large dominions in Italie, Sicilie, Sardinia, Corsica, Maiorca, Minorca, yea and of Spaine it selfe, with strong garrisons for feare of the Turke: now that the warre was risen betwixt the Venetians and him, and the danger thereof translated farre off into other mens territories; enjoyed now in his owne an vnwonted quietnesse, to the great content of his subjects, & easing of his owne charge in maintaining of so many garrisons as before ... " s. 856.

anlatmaya başlayana kadar kurulan Haçlı birliği içinde yer almış olan İspanya hakkında oldukça olumsuz bir imge çizer.

İspanyollara dair bu olumsuz imge, savaşın detaylarına dair anlatımda da devam eder. Knolles, öncelikle tarafların askerî güçlerini ve pozisyonlarını özetler. Don Juan'un Halil Paşa ile karşı karşıya geldiği çarpışmaya da bunun ardından yer verilir. Knolles, Don Juan'ın güç ve cesaretle çarpıştığını ama yine de zaferden emin olmadığını anlatır. Üç saatten fazla süren muharebenin sonunda Halil Paşa ölümcül bir yara alır ve Paşa'nın ölmekte olduğunu gören Don Juan askerlerine kafasını kesip bir mızrağa takmalarını söyler. Amacı Türklerin moralini iyice bozmaktır.²² Knolles'un da I. James gibi detaylarıyla resmettiği bu son manevra, James'in şiirinin aksine okura onurlu bir Hristiyan generalden çok kazanmak için her yola başvuran bir zalimi hatırlatmaktadır.

Üstelik, Hristiyan güçlerinin sol kanadında yaşanan bu hadisenin etkisine rağmen savaş hâlâ kazanılmamıştır. Bu noktada Knolles, General John Andreas d'Auria'yı tanıtır ve anlatısına başkahraman Don Juan'dan rol çalacak bir figür ekler. Deneyimli bir general olan Auria savaşa katılmak konusunda baştan beri isteksizdir. Knolles, Auria'nin hızla ilerleyen Hristiyan birliklerini epey geriden takip etmesini, generalin hem tehlikenin azalmasını hem de savaşın sonucunun netleşmesini beklemek istemesine bağlar.²³ Knolles'a göre sağ kanatta da zafer ancak Malta şövalyelerinin katkısıyla kesinleşir.

Knolles'un İnahta Savaşı anlatısı her iki tarafın büyük kayıplarının sıralanmasıyla biter. Knolles'un anlatımında Don Juan ideal bir Hristiyan general olmaktan çok uzaktır. Tam tersine Don Juan'ın zaferi, uzun süren mücadelelerin neredeyse şans eseri ortaya çıkmış bir sonucudur ve aslında savaşın nihai neticesi üzerinde o kadar da etkili olmamıştır. Don Juan'ın

²² "Now had Don Iohn with like courage and strength,* but with doubtfull victorie, fought three houres and more with Haly Bassa: ... The Bassa deadly wounlded in the head with a shot, and all embrued with bloud, was taken, and as a joyfull spectacle brought to Don Iohn: who seeing him readie to breath his last, commaunded him to be despoyled of his armour, and his head strucke off. Which presently set vpon the point of a speare, hee for a space held vp aloft with his owne hand, as a trophie of his victorie, as also with the sight thereof to strike a terrour into the minds of the other Turkes, who in the other gallies fast by fought yet right valiantly." s. 881.

²³ "Auria, whether it were for that he would in the beginning of the battell warily decline the danger, and not hazard his gallies, wherein his cheefe honour would be also endangered; or els afraid least the enemy, who farre exceeded him in number of gallies, should extend his wing at large, and enclose the Christian fleet behind; vpon the signall of battell giuen, shrunk further off from the rest of the battell: but whether vpon policie, that it might be at his choice either to fight, if the rest of the armie preuailed, or to retire, if they should be ouercome; or that he vpon martiall policie declined the force of too strong an enemy; diuers men diuersly glosed: but what the cause was indeed, the wisest could not surely tell." s. 882.

pek de övülemeyecek hareketleriyle bilinen Auria ile eşleştirilmesi, onun hem anlatının yıldızı olmasını engeller hem de genel olarak başarıdaki etkisinin azaltılmasını sağlar. Bu bölümün sonunda Knolles, II. Selim'in ünlü sözlerini tekrarlayarak aslında İnaabahtı'nın çok da büyük bir başarı olmadığına ve eninde sonunda Kıbrıs'ın Osmanlıların eline geçtiğine vurgu yapar.²⁴ Knolles'un anlatısı, İnaabahtı Savaşı'nı bir Katolik zaferi olarak kutlamaktan uzaktır. Knolles hem savaşı hem de savaşın ana karakterlerini resmederken İngilizlerin rakibi ve düşmanı olarak gördüğü İspanyolları övmekten kaçınmış, Türklere karşı mücadelede birlik olunmasını sağlamayı amaçlayan bir eser hazırlarken bile Katolik dünyası önderliğinde kurulmuş bir birliğin başarısını öne çıkarmayı uygun görmemiştir. Knolles için "Türk/Müslüman öteki" kendisine "İspanyol/Katolik öteki"den daha uzak değildir.

SONUÇ

İngiliz kralı I. James'in ve Richard Knolles'un İnaabahtı Savaşı anlatılarının yakın okuması, bu metinlerde Türklerin ve İspanyolların resmedilişine dair iki önemli noktayı ortaya koymaktadır: Öncelikle, her iki yazar için de İnaabahtı Savaşı; bir Hristiyan-Müslüman, Doğu-Batı ve en temelde iyi-kötü mücadelesidir. Her iki yazar da bu uzun husumetin tarihine vurgu yaparak anlatacakları olayı, evrensel bir iyi kötü mücadelesi çerçevesine oturtmuştur. Bu tavır; aslında Osmanlılarla yakın ilişkiler kuran, sultanlarla ve aile bireyleriyle mektuplaşan, hediyeleşen ve ticaret ortaklıkları kurulmasına ön ayak olan I. Elizabeth'in Osmanlı taraftarı politikalarına tamamen terstir. I. Elizabeth'in erken modern dönemde üretilen Türk/Müslüman imgesini etkilediği ve daha olumlu hâle getirdiği düşünülen bu hamleleri, toplumun tüm kesimlerince kabul görmemiş; olumsuz Türk imgesi, I. Elizabeth'in Türklerle yakınlaşmasına karşı duran kesimler tarafından üretilen metinlerde çoğaltılıp yaygınlaştırılmıştır. İkinci olarak, Knolles'un "Doğulu öteki"nin zulmünü detaylandırırken Batılı öteki olan İspanya'yı ve Katolik dünyasını övmekten itinayla uzak duran metni ve I. James'in şiirinin doğru anlaşılması yönündeki yoğun çabası, erken modern dönem İngiltere'sinde Osmanlıların ötekileştirilmiş olmasının otomatik olarak onlara karşı birleşmiş bir Batı/Hristiyan algısına yol açmadığının göstergesidir. Tam tersine, hem Knolles hem de I. James için Batı dünyası homojen, yekpare bir kavram değildir.

²⁴ "That the battell lost, was vnto Selymus as if a man should shaue his beard, which would ere long grow againe; but that the losse of Cyprus was vnto the Venetians, as the losse of an arme, which once cut off, could neuer be againe recouered. Declaring therby the great inequalitie of the losse." s. 885.

KAYNAKLAR

Artemel, Suheyla (1995). “‘The great Turk’s Particular Inclination to Red Herring’: The Popular Image of the Turk during the Renaissance England”, *Journal of Mediterranean Studies* 5 (2), 188-208.

Burton, Jonathan (2000). “Anglo-Ottoman Relations and the Image of the Turk in Tamburlaine”, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 30 (1): 125-156.

Burton, Jonathan (2005). *Traffic and Turning Islam and English Drama 1579-1624*. Cranbury: Rosemont Publishing.

Craigie, James (1955) Ed. *The Poems of James VI of Scotland*. Edinburgh: W. Blackwood and Sons.

Çırakman, Aslı (2002). *From the “terror of the World” to the “sick Man of Europe”*: *European Images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth*. New York: Peter Lang.

Herman, Peter C. (2002). “Best of Poets, Best of Kings: King James VI and I and the Scene of Monarchic Verse”, Daniel Fischlin ve Mark Fortier (Ed.), *Royal Subjects: Essays on the Writings of James VI and I* içinde (61-103), Detroit: Wayne State University Press.

James I, King of England (1603). *His Maiesties Lepanto, or heroicall song being part of his poeticall exercises at vacant houres., 1566-1625*. London: By Simon Stafford, and Henry Hooke.

Knolles Richard (1603). *The generall historie of the Turkes from the first beginning of that nation to the rising of the Ottoman familie. by Richard Knolles*, London: Printed by Adam Islip.

Kut, Naz Defne (2023). “From Representation to Imagination: The Battle of Lepanto in European Painting.” *Turkish Journal of History* 76 s. 223-259.

Llopis, Franco Borja ve Laura Stagno (2021) Ed. *Lepanto and Beyond: Images of Religious Alterity from Genoa and the Christian Mediterranean*, Leuven: Leuven University Press.

McJannet, Linda (2006). *The Sultan Speaks: Dialogue in English Plays and Histories about the Ottoman Turks*, New York: Palgrave Macmillan.

Olinski, Timothy (2022). *The Battle of Lepanto: The Image of the Turk in Renaissance Neo-Latin Poetry*, (Doktora Tezi), Queen’s University.

Perry, C. (1997) *The Making of Jacobean Culture: James I and the*

Renegotiation of Elizabethan Literary Practice, Cambridge: Cambridge University Press.

Rickard, Jane (2004). “From Scotland to England: The Poetic Strategies of James VI and I.” *Renaissance Forum* 7: 1-12. (Erişim tarihi: 20 Eylül 2022)

Schneider, Christian (2015). “A Kingdom for a Catholic? Pope Clement VIII, King James VI/I, and the English Succession in International Diplomacy (1592–1605)” *The International History Review*, 37 (1), 119–141.

Sharpe, Kevin (1994). ‘The King’s Writ: Royal Authors and Royal Authority in Early Modern England’, Kevin Sharpe ve Peter Lake (Ed.), *Culture and Politics in Early Stuart England* içinde (117-138), London: Macmillan.

Stilma, A. (2006). “The Battle of Lepanto: the introduction of James VI of Scotland to the Dutch”, Houlbrooke, R. (Ed.) *James VI and I: Ideas, Authority and Government* içinde (9-23) Burlington: Ashgate.

Stilma, A. (2017). *A King Translated: The Writings of King James VI & I and their Interpretation in the Low Countries, 1593-1603*, Routledge: London.

Strunck, Christina (2011). “The Barbarous and the Noble Enemy: Pictorial Representations of the Battle of Lepanto”, James G. Harper (Ed.) *The Turk and Islam in the Western Eye, 1450-1750: Visual Imagery Before Orientalism* içinde (217-240), Burlington: Ashgate.

Warner, G. F. (1905). “James VI and Rome”, *The English Historical Review*, 20 (77), 124-127.

Wormald, Jenny (1983). “James VI and I: Two Kings or One?” *History* 68 (223) 187-209.